1. 11. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Je Nejvyšší soud oprávněn snižovat náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby?

Při studiu občanskoprávní judikatury Nejvyššího soudu z posledních let lze zaregistrovat též rozhodnutí, kterými tento soud poškozeným rovnou snižuje již pravomocně přiznané náhrady nemajetkové újmy, často pojišťovnou již vyplacené. Nejvyšší soud má totiž již několik let právo dovoláním napadená rozhodnutí nejen rušit a vrátit nižšímu soudu k novému projednání, ale bez dalšího i měnit. Lze tak ale činit i ve věcech, jako je kompenzace za ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby, jen tak „od stolu“, bez možnosti poškozeného vůbec v reálu vidět a vyslechnout? To se čistě pocitově nezdá jako adekvátní přístup, ale jak je tomu z hlediska procesního práva? Nedávno se k této záležitosti vyjádřil též Ústavní soud, takže nepůjde pouze o prezentaci mých názorů.

Mališ Nevrkla Legal
Advokátní kancelář / Attorneys At Law

Abychom o problematice, kdy je přímo v dovolacím řízení snižována výše náhrady poškozeným, nemluvili pouze teoreticky, lze jako ilustrativní příklad uvést rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2487/2013-214 ze dne 31. 8. 2015. V něm Nejvyšší soud ženě, která v důsledku dopravní nehody způsobené opilým řidičem ochrnula na obě dolní končetiny a trpí dlouhodobými psychickými problémy, snížil přiznanou náhradu ztížení společenského uplatnění **o 1.089.600,- Kč**, konkrétně z částky 3.643.200,- Kč na mimořádném zvýšení ztížení společenského uplatnění na částku 2.533.600,- Kč.

Stručně k příklonu k reviznímu systému v občanskoprávním dovolání

Někteří právníci v mediální bouři ohledně přijímání a zvažovaného odkladu účinnosti nového občanského zákoníku ani nezaregistrovali, že Nejvyšší soud již může dovoláním napadená rozhodnutí **též přímo měnit**, proto na začátek stručně zmíním historické aspekty této nové úpravy – bude se to hodit i níže při analýze mantinelů změnových rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Institut dovolání byl v OSŘ tradičně vystavěn **na principu kasačním**, tj. dovolací soud mohl jím přezkoumávané rozhodnutí (ať již zcela nebo zčásti) buď pouze potvrdit, nebo jej zrušit a nižšímu soudu vrátit k dalšímu řízení. Čistý kasační systém dovoluje přezkoumání rozhodnutí pouze po právní stránce, ustanovení § 241a odst. 3 OSŘ (ve znění účinném do 31. 12. 2012) však proti *změnovým* rozhodnutím odvolacího soudu dovolovalo podat dovolání též z důvodu pochybení soudu ve zjištění skutkového stavu věci.

Rušení rozhodnutí a vracení věcí soudům nižší instance k dalšímu řízení v některých případech **zbytečně prodlužovalo celé soudní řízení**, protože v obnoveném řízení byly nižší soudy vázány právním názorem soudu dovolacího a závisela-li daná kauza pouze na posouzení právní otázky, bylo

často už předem jasné, jak nové rozhodnutí dopadne. Tak tomu bylo téměř bezvýhradně v případě rozhodnutí procesních, stejně jako u mnoha rozhodnutí meritorních; u některých meritorních rozhodnutí však mohlo dojít k tomu, že závazný právní názor dovolacího soudu nasměroval nižší soudy ke zjišťování skutkových okolností, které při aplikaci předchozího právního názoru nebyly relevantní, takže v těchto případech konečné rozhodnutí zase tolik předvídatelné nebylo.

Za účelem urychlení soudních řízení byl v rámci novely OSŘ č. 404/2012 Sb. do dovolacího řízení s účinností od 1. 1. 2013 zaveden tzv. **revizní systém**, tedy opravný systém dovolující přezkoumání rozhodnutí **pouze po právní stránce** s tím, že nadřízený orgán může rozhodnutí kromě potvrzení nebo zrušení **také změnit** (resp. musí jej namísto zrušení změnit, jsou-li pro to splněny podmínky). Novelizované znění § 243d písm. a) OSŘ tedy nově uvádí, že dovolací soud může rozhodnutí odvolacího soudu změnit, jestliže *„odvolací soud rozhodl nesprávně a jestliže dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné o věci rozhodnout*“. K tomu důvodová zpráva uvádí, že pokud může věc uzavřít Nejvyšší soud svým měnícím rozhodnutím, není tu místo k pouze formálnímu zrušování rozhodnutí odvolacího soudu, při němž je stejně nepochybné, jak má být věc v dalším řízení rozhodnuta.

V souladu s principy revizního systému (pouze právní, nikoliv skutkový přezkum) byl dále **zrušen** výše zmíněný dovolací důvod spočívající v pochybení odvolacího soudu ve zjištění skutkového stavu věci **a vypuštěna úprava dokazování** před dovolacím soudem, když před novelou bylo dokazování beztak připuštěno pouze k prokázání důvodů dovolání (§ 243a odst. 2 OSŘ, ve znění do 31. 12. 2012), tedy nikoliv k prokázání meritorních skutkových okolností. Dovolání lze tedy od účinnosti předmětné novely podávat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu **spočívá na nesprávném právním posouzení věci** (§ 241a odst. 1 OSŘ).

Jak to souvisí s mantinely změnových rozhodnutí Nejvyššího soudu?

Dostaneme se k tomu. Jestliže je Nejvyšší soud po novele OSŘ č. 404/2012 Sb. **striktně právní (nikoliv skutkovou) instancí**, musí při rozhodování o dovolání vycházet ze skutkových zjištění a skutkových závěrů **odvolacího soudu**, ať již k příslušným skutkovým zjištěním nebo skutkovým závěrům dospěl odvolací soud sám nebo je převzal (vzal za své) od soudu prvního stupně.

Jinými slovy Nejvyšší soud již nemůže přezkoumávat, zda skutková zjištění a z nich vyplývající skutkové závěry, jež byly podkladem pro rozhodnutí odvolacího soudu, jsou či nejsou vadné (a zda např. nebyly naopak správné odlišné skutkové závěry soudu prvního stupně), neboť takováto přezkumná činnost by odpovídala již zrušenému „skutkovému“ dovolacímu důvodu podle § 241a odst. 3 OSŘ. K tomu viz též nový Beckův komentář k § 243d OSŘ, podle kterého *„revizní systém slouží k nápravě vad právních a umožňuje reviznímu soudu napadené rozhodnutí potvrdit,* ***zrušit i změnit, jestliže soudem druhého stupně byl správně zjištěn skutkový stav****, ale byl nesprávně právně posouzen.*“[1] (zvýraznění doplněno)

V rámci **právního posouzení** pak Nejvyšší soud na odvolacím soudem zjištěný skutkový stav aplikuje konkrétní právní normu, tedy z učiněných skutkových zjištění dovozuje, jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti. Pokud se právní posouzení Nejvyššího soudu shoduje s právním posouzením soudu odvolacího, dovolání logicky nemůže být vyhověno. **Změnit (případně zrušit)** rozhodnutí odvolacího soudu může Nejvyšší soud naopak tehdy, je-li právní posouzení věci ze strany odvolacího soudu nesprávné**. Základní typy nesprávnosti právního posouzení věci** lze z častého připomínání v mnoha rozhodnutích Nejvyššího soudu rozčlenit následovně:

- odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá (nesprávně určená právní norma);
- odvolací soud právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil (nesprávně interpretovaná právní norma);
- odvolací soud správně určenou právní normu na daný skutkový stav nesprávně aplikoval (nesprávně aplikovaná právní norma);
- odvolací soud podřadil skutkové části (hypotéze) správně určené právní normy jen některé z právně významných skutečností a ostatní pominul (tzv. neúplné právní posouzení).

Při určování použitelných právních norem, jejich interpretaci a aplikaci řeší Nejvyšší soud právní otázky, které pojí více či méně silné pouto ke skutkovému stavu. Z tohoto pohledu lze *cum grano salis* z praktického hlediska rozlišit následující **tři kategorie právních otázek**:

- 1. **čistě právní otázky**, se skutkovým stavem spojené pouze volně – např. zda pozůstalým náleží úroky z prodlení s platbou náhrady nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké (mimochodem tato otázka doposud nebyla Nejvyšším soudem uspokojivě vyřešena a bude předmětem některého z mých příštích článků);
- 2. **právní otázky pevně spojené se skutkovým stavem, přesto však od skutkového stavu oddělitelné** – např. u posuzování příčinné souvislosti je samotná existence příčinné souvislosti otázkou *skutkovou* (v řízení se zjišťuje, zda protiprávní jednání či škodná událost a vzniklá škoda jsou ve vzájemném poměru příčiny a následku), naproti tomu právní posouzení příčinné souvislosti (právní otázka) spočívá ve stanovení, mezi jakými skutkovými okolnostmi má být její existence zjišťována, jde-li např. o řetězec postupně nastupujících příčin a následků;
- 3. **právní otázky natolik srostlé se skutkovým substrátem, že je nelze od skutkového stavu oddělit** – typicky otázka přezkumu úvahy soudu o výši náhrady nemajetkové újmy ve smyslu § 136 OSŘ, kde otázkou *právní* je toliko posouzení, nešlo-li ze strany odvolacího soudu o úvahu zjevně nepřiměřenou, zatímco stanovování konkrétní výše náhrady je otázkou *skutkovou*.

Bude-li mít Nejvyšší soud jako právní (a nikoliv skutková) instance na danou otázku jiný právní názor než soud odvolací, bude **změnové rozhodnutí** připadat do úvahy typicky u kategorie č. 1, zpravidla též u kategorie č. 2, rozhodně však **nikoliv u kategorie č. 3**, neboť pak by obsahově nešlo o právní posuzování věci, ale o přezkum skutkových závěrů odvolacího soudu, k čemuž Nejvyšší soud oprávněn není. Samozřejmě např. i u kategorií č. 1 a 2 mohou nastat situace, kdy změnové rozhodnutí nebude připadat do úvahy – např. když právní závěr dovolacího soudu o nesprávném určení či nesprávné interpretaci právní normy vyvolá nutnost dokazování dalších, resp. jiných skutkových okolností, než které zjistil, resp. od prvoinstančního soudu převzal soud odvolací.

Podle výše zmíněného § 136 OSŘ lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy. K tomu Beckův komentář k OSŘ uvádí, že zákon má na mysli *„situace, kdy **je nárok prokázán co do svého právního základu** a obtíže skutkových zjištění či úplná nemožnost těchto zjištění jsou spojeny jen s výší uplatněného nároku. Jde tedy o **posouzení skutkové**.“*[2] (zvýraznění doplněno)

Dále citovaný komentář k § 136 OSŘ doplňuje, že zpravidla půjde mj. o nároky na náhradu škody, o nárok na přiměřené zadostiučinění a o nárok na náhradu nemajetkové újmy. K tomu viz např. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 30 Cdo 4431/2007 ze dne 7. 10. 2009 (R 98/2010): *„Je faktem, že určení **výše nároku** na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích lze zjišťovat značně obtížně. Vesměs se proto uplatní **postup podle ustanovení § 136 o.s.ř., kdy soud tuto výši určí podle své úvahy**.“* (zvýraznění doplněno)

Jaký to má vztah k přezkumu výše náhrad nemajetkové újmy?

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že problematika stanovení výše náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby, o které pojednává tento článek, **spadá do kategorie právních otázek č. 3**, u kterých je právní rovina minoritní a zcela závislá na konkrétních skutkových okolnostech daného případu. V těchto případech se tudíž dovolací přezkum může omezit pouze na právní otázku, zda při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy podle § 136 OSŘ nešlo **o úvahu zjevně nepřiměřenou**.[3] Jinými slovy ze strany Nejvyššího soudu jde v těchto případech při rozhodování o dovolání pouze **o kontrolu dodržování principu proporcionality**, nikoliv o přezkoumávání či snad dokonce měnění konkrétní výše náhrady.

Pokud Nejvyšší soud dojde k závěru, že ze strany odvolacího soudu skutečně šlo o úvahu *zjevně* nepřiměřenou jím zjištěným skutkovým okolnostem, **má ovšem jedinou možnost – rozhodnutí zrušit** a odvolacímu soudu vrátit k dalšímu řízení. Ve zrušovacím rozhodnutí by měl Nejvyšší soud odůvodnit, v čem dle jeho názoru spočívá zjevná nepřiměřenost úvah odvolacího soudu, např. poukázáním na skutkově obdobné případy, kde byly obdobné náhrady určeny ve výrazně jiné výši. V této souvislosti je vhodné zdůraznit, že důvodem pro zrušení rozhodnutí v dovolacím řízení *není* samotná skutečnost, že Nejvyšší soud má o výši náhrady v daném případě odlišné představy než soud odvolací – zjevnou nepřiměřenost úvah odvolacího soudu lze dovodit pouze tehdy, liší-li se posuzovaná náhrada diametrálně od náhrad přiznaných ve skutkově obdobných případech. Dojde-li ke zrušení dovoláním napadeného rozhodnutí, mají v obnoveném řízení u odvolacího soudu účastníci možnost na argumenty Nejvyššího soudu **reagovat** a případně poukázat na skutkově obdobné případy či skutečnosti, které dovolací soud ve svém rozhodnutí nezohlednil. Řádné a zevrubné odůvodnění případného zrušovacího rozhodnutí Nejvyššího soudu je tedy velmi žádoucí.

Na otázku z nadpisu tohoto článku, tedy zda je Nejvyšší soud oprávněn v dovolacím řízení snižovat náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby, si v této fázi jistě každý čtenář již dokáže odpovědět sám. Odpověď je totiž jednoznačná – **rozhodně nikoliv**. Stanovování konkrétní výše náhrady je otázkou povýtce skutkovou, a změnové rozhodnutí Nejvyššího soudu by tak znamenalo přezkoumávání a nové posuzování skutkových otázek, což je **mimo procesní pravomoc dovolacího soudu**.

Budiž v této souvislosti znovu zdůrazněno, že Nejvyšší soud není skutkovou instancí, ale instancí čistě právní. Skutkový stav lze zjišťovat pouze prostřednictvím dokazování, které ovšem dovolací soud není oprávněn činit. Dokazování je přitom dle OSŘ ovládáno různými zásadami, zaručujícími **naplnění práva na spravedlivý proces** ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS. Jednou z těch hlavních je **zásada přímosti**, podle které je k dokazování třeba nařídit jednání (§ 122 odst. 1 OSŘ), ke kterému je třeba předvolat účastníky řízení a všechny, jejichž přítomnosti je třeba (§ 115 odst. 1 OSŘ).

Soud rozhodující ve věci je tak s účastníky, svědky či znalci při jednání **v přímém osobním styku** a bezprostředně vnímá nejen obsah jejich přednesů, ale veškeré jejich neverbální projevy, projevované emoce, věrohodnost atd. Tento postup se zásadně odlišuje od posuzování skutkové situace pouze na základě studia spisového materiálu, kde tyto neverbální i jiné vjemy zcela absentují. Což platí dvojnásob u vysoce citlivých a emočně zabarvených kauz, jejichž předmětem jsou otázky lidského zdraví a smrti. Laicky řečeno, jde o rozdíl mezi tím něco skutečně zažít na straně jedné a jenom si o tom přečíst (navíc z „nudného“ soudního protokolu) na straně druhé. Rozhodovat o skutkových otázkách jenom „od stolu“ je tak **zjevným porušením zásady přímosti**.

Realizace zásady přímosti, tedy přímý kontakt soudu a účastníků řízení při procesu dokazování, umožňuje účastníkům vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, skutečnostem z nich vyplývajícím, návrhům a argumentům protistrany či předběžným názorům soudu, což je zásadní pro realizaci další

zásady spravedlivého procesu, a sice **zásady kontradiktornosti** (viz např. § 123 OSŘ). Kabinetním posuzováním skutkových okolností případu pouze na základě spisového materiálu by tak ze strany Nejvyššího soudu došlo též **k porušení zásady kontradiktornosti**.

Z nepřípustnosti nového skutkového posuzování dovolacích kauz ze strany Nejvyššího soudu vyplývá též skutečnost, že v odůvodnění zrušovacích rozhodnutí **není oprávněn zavazovat odvolací soud svojí představou** (ať již konkrétní či rámcovou) o výši náhrady nemajetkové újmy v dané kauze. Takový postup by ve svém důsledku fakticky nahrazoval přímé změnové rozhodnutí Nejvyššího soudu, a byl by tudíž jak překročením procesních pravomocí dovolacího soudu, tak porušením zásad přímosti a kontradiktornosti soudního procesu. Nešlo by o závazný *právní* názor, ale o nepřípustně prezentovaný názor dovolacího soudu na to, k jakým skutkovým zjištěním má soud nižší instance v budoucím dokazování dospět. Jak bylo již zmíněno výše, Nejvyšší soud by měl v případném zrušovacím rozhodnutí „pouze“ zevrubně odůvodnit, v čem dle jeho názoru spočívá zjevná nepřiměřenost úvah odvolacího soudu a na podporu tohoto závěru identifikovat skutkově obdobné případy, kde byly obdobné náhrady určeny ve výrazně jiné výši.

Jak je to se snižováním náhrady z důvodu spoluzavinění poškozeného?

V některých svých rozhodnutích Nejvyšší soud přiznanou náhradu snižuje z důvodu, že má oproti odvolacímu soudu jiný názor na otázku spoluzavinění poškozeného. Jako příklad lze uvést např. rozhodnutí ve věci spis. zn. 25 Cdo 244/2015 ze dne 27. 10. 2015, ve kterém Nejvyšší soud každému ze tří žalobců snížil paušální náhradu za usmrcení osoby blízké o 48.000,- Kč (z 240.000,- Kč na 192.000,- Kč) z důvodu, že shledal spoluzavinění zemřelé na její smrti v rozsahu 20 %, zatímco soudy nižších instancí v jednání zemřelé žádné spoluzavinění nespatřovaly. Může Nejvyšší soud z tohoto důvodu náhradu rovnou snížit?

Odpověď vyplývá z určení, do jaké ze shora uvedených tří kategorií právních otázek spadá **otázka spoluzavinění poškozeného**, resp. do jaké míry jde o otázku právní a do jaké míry otázku skutkovou. Zjistíme přitom, že otázka spoluzavinění je jakýmsi hybridem:

Podle judikatury Nejvyššího soudu směřuje rozhodování soudu o míře spoluzavinění v konečném důsledku **k posouzení existence příčinné souvislosti** mezi škodou a okolnostmi přičitatelnými na jedné straně škůdci a na straně druhé poškozenému, proto se jedná o posouzení jednoho ze základních předpokladů odpovědnosti za škodu, tedy o **právní posouzení základu nároku, nikoli pouze jeho výše** (viz rozhodnutí ve věci spis. zn. 25 Cdo 37/2015 ze dne 24. 3. 2015). Zároveň však Nejvyšší soud judikoval, že jestliže základ nároku byl prokázán, avšak rozsah odpovědnosti je v posuzované věci velmi obtížně a těžko zjistitelný, neboť na vzniku škody se nepochybně podílelo více faktorů, pak soud může poměr, v jakém se příčiny na straně škůdce podílely na vzniklé újmě, **stanovit úvahou dle § 136 OSŘ**, založenou na zhodnocení relevantních okolností (viz rozhodnutí ve věci spis. zn. 25 Cdo 2561/2009 ze dne 30. 8. 2011), přičemž jedním z těchto faktorů je nepochybně též případné jednání poškozeného.

Jinými slovy **ve vztahu k základu nároku** (posouzení příčinné souvislosti) jde u institutu spoluzavinění poškozeného o otázku právní, odpovídající kategorii č. 2 shora, **ve vztahu k výši nároku** však jde o úvahu soudu podle § 136 OSŘ, spadající do kategorie č. 3 výše, kde je právní rovina omezena na dovolací přezkum případné zjevné nepřiměřenosti úvah odvolacího soudu; samotné určení *rozsahu* spoluzavinění poškozeného je již **posouzením skutkovým, které Nejvyššímu soudu nepřísluší**.

Ve věci spis. zn. 25 Cdo 244/2015 zmíněné výše tedy byl Nejvyšší soud oprávněn dovoláním napadené rozhodnutí zrušit, pokud dospěl k závěru, že odvolací soud nesprávně vyloučil zavinění

poškozené jako jednu z příčin vzniklé škody. **Nebyl však oprávněn rozhodnutí odvolacího soudu změnit** a rozsah spoluzavinění poškozené (a v návaznosti na to výši náhrady) stanovit sám, neboť to je již skutkový závěr, k jehož učinění dovolací soud – jako právní, nikoliv skutková instance – nemá procesní pravomoc.

Obdobně pokud by odvolací soud dospěl úvahou podle § 136 OSŘ ke skutkovému závěru o spoluzavinění poškozené např. ve výši 10 %, nebyl by Nejvyšší soud oprávněn rozsah spoluzavinění posoudit jinak (např. na 30 %) a výši náhrady v návaznosti na to sám snížit. Jak už bylo několikrát zopakováno, v rámci dovolacího přezkumu úvahy odvolacího soudu podle § 136 OSŘ může Nejvyšší soud hodnotit pouze *zjevnou* nepřiměřenost této úvahy. V případném zrušovacím rozhodnutí pak musí odůvodnit, v čem spočívá zjevná nepřiměřenost úvah odvolacího soudu, aniž by ovšem zároveň uváděním svých konkrétních představ nižší soud omezoval v jeho pravomoci nalézat skutkový stav, tedy určit konečné procento rozsahu spoluzavinění.

Pohled Ústavního soudu

Jak jsem zmínil v úvodu článku, k problematice snižování náhrad nemajetkové újmy Nejvyšším soudem se vyjádřil též Ústavní soud. Proti rozhodnutí Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2487/2013-214 ze dne 31. 8. 2015, které jsem na začátku uváděl jako ilustrativní příklad „snižovacího“ rozhodnutí, byla totiž podána ústavní stížnost. A pro mne nikoliv překvapivě jí bylo vyhověno, když Ústavní soud svým nálezem II. ÚS 46/16 ze dne 1. 8. 2016 konstatoval **porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces** a předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil. Jakými argumenty Ústavní soud své rozhodnutí podložil?

Z hlediska obecné použitelnosti považuji za nejdůležitější Ústavním soudem konstatované **popření zásady přímosti** soudního řízení. V této souvislosti Ústavní soud uvedl, že volná úvaha soudu v těchto typech řízení je založena především na srovnání života poškozeného před a po úraze a vychází zejména ze svědeckých výpovědí, znaleckých posudků včetně výslechů znalců i z výpovědi samotného poškozeného, přičemž pro zhodnocení významu těchto důkazů je důležité i hodnocení jejich věrohodnosti, vycházející z bezprostředních poznatků získaných přímo soudem. Naproti tomu Nejvyšší soud bez jednání a pouze na základě poznatků ze spisu rozhodl o podstatném snížení přiznaného a již vyplaceného odškodnění. Tato argumentace Ústavního soudu tedy plně rezonuje s mou argumentací ohledně porušení zásady přímosti.

Dále Ústavní soud konstatoval **porušení práva na předvídatelné rozhodnutí**. Judikatura Ústavního soudu porušení tohoto práva shledává tam, kde účastníku řízení byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat. Ve vztahu k porušení práva na předvídatelné rozhodnutí je v odůvodnění nálezu uvedeno: *„Změnil-li s konečnou platností Nejvyšší soud v takto citlivém případě podstatnou měrou rozsudek odvolacího soudu … nepředvídatelně **odňal stěžovatelce (žalobkyni) právo se aktuálně vyjádřit ve svůj prospěch**. Stěžovatelka mohla například argumentovat jinými srovnatelnými případy odlišnými od těch, jimiž podpořil své rozhodnutí dovolací soud.“* (zvýraznění doplněno) Tato linie odůvodnění tedy rezonuje se mnou výše předloženou argumentací ve smyslu **porušení zásady kontradiktornosti procesu**.

Konečně Ústavní soud shledal v rozsudku Nejvyššího soudu **porušení práva na řádné odůvodnění rozhodnutí**. Realizace tohoto práva se vždy vztahuje ke konkrétnímu rozhodnutí, takže jeho obecný přesah pro problematiku snižování náhrad nemajetkové újmy je menší než u předchozích dvou argumentů, přesto jde z hlediska subjektivního vnímání poškozeného o velmi důležité právo. Ústavní soud v této souvislosti uvedl, že v daném případě opatřil dovolací soud odůvodnění svého rozsudku v zásadě přijatelnou komparací relevantní judikatury v obdobných případech**, z ní však nelze dostatečnou měrou dovodit**, proč její zhodnocení vedlo Nejvyšší soud právě k redukci nároku na

ztížení společenského uplatnění o částku 1.089.600,- Kč, zvláště když část rozhodné pasáže odůvodnění jeho rozhodnutí přisvědčuje mimořádnému zvýšení náhrady. Podle Ústavního soudu se tedy *„stalo … dostatečně nezodpovězenou otázkou … nakolik je újma na zdraví a životě stěžovatelky tak dalece judikatorně odlišná či méně intenzivní, že muselo být přikročeno k významné redukci výše odškodnění.“*

Rozhodnutí Nejvyššího soudu je v tomto ohledu skutečně značně zkratkovité. V jeho odůvodnění je totiž snížení o částku 1.089.600,- Kč vysvětleno pouze tak, že závažným poškozením zdravotního stavu žalobkyně *„nepochybně odpovídá mimořádné zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění … **nikoli však na osminásobek**, jak rozhodl odvolací soud, neboť ve vztahu k jiným případům podobného druhu nejde ve výsledku o srovnatelnou a přiměřenou částku.“* (zvýraznění doplněno) Nejvyšší soud však v odůvodnění nikterak nevysvětluje, proč má být náhrada snížena právě o částku 1.089.600,- Kč. Soud prvního stupně přitom své rozhodnutí ohledně náhrady ztížení společenského uplatnění založil na bodovém ohodnocení 3 800 bodů, zvýšení náhrady na sedminásobek a spoluzavinění poškozené ve výši 20 %, zatímco odvolací soud (který prvoinstančním soudem přiznanou náhradu zvýšil o předmětnou částku 1.089.600,- Kč) své rozhodnutí založil na bodovém ohodnocení 7 200 bodů, zvýšení náhrady na osminásobek a spoluzavinění poškozené ve výši 40 %, tedy na zcela jiných závěrech. Za toho stavu je zřejmé, že odůvodnění ve smyslu *„nikoliv osminásobek“* je zcela nedostačující.

Faktickým důvodem snížení náhrady právě o částku 1.089.600,- Kč byla zřejmě snaha Nejvyššího soudu vrátit částku náhrady na výši přiznanou soudem prvního stupně. Ostatně vedlejší účastník (Česká kancelář pojistitelů) se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že *„Nejvyšší soud, přestože to explicitně v odůvodnění svého rozsudku neuvádí, vzal za prokázaný skutkový stav, tak jak jej zjistil soud prvního stupně, jakož i právní názor, ke kterému soud prvního stupně dospěl.“* Tímto postupem by ovšem Nejvyšší soud nevycházel ze skutkových zjištění a skutkových závěrů odvolacího soudu, jak mu to určuje zákon, nýbrž by v rozporu s ním zastával roli jakési třetí skutkové instance, ač „skutkový“ dovolací důvod podle původního znění § 241a odst. 3 OSŘ byl k 1. 1. 2013 v plném rozsahu zrušen.

Pro úplnost je vhodné uvést, že stěžovatelka ve své ústavní stížnosti **nenamítala překročení procesní pravomoci Nejvyššího soudu** spočívající v tom, že namísto zrušovacího rozhodnutí (pokud se přiznaná náhrada zdála dovolacímu soudu zjevně nepřiměřená) přistoupil v rozporu se zákonem k rozhodnutí změnovému, tedy k nepřípustnému skutkovému přezkoumávání konkrétní výše náhrady stanovené odvolacím soudem postupem podle § 136 OSŘ. Ústavní soud se proto tímto porušením práva na spravedlivý proces, které je ovšem prvotní příčinou porušení Ústavním soudem zmiňovaných procesních práv, ve svém nálezu nezabýval (byť formálně není obsahem ústavněprávní argumentace stížnosti vázán).

Účelu ústavní stížnosti však bylo bezpochyby dosaženo, neboť z argumentace nálezu celkem jednoznačně vyplývá, že Ústavní soud – s ohledem na charakter a rozsah újmy na zdraví stěžovatelky – nepovažuje odvolacím soudem navýšenou náhradu za nepřiměřenou. A za situace, kdy právní přezkum Nejvyššího soudu je otevřen toliko otázce posouzení, zda při stanovování výše této náhrady nešlo ze strany odvolacího soudu o úvahu zjevně nepřiměřenou, by vyhovění dovolání z důvodu výše náhrady bylo nerespektováním zřetelně vyjádřeného názoru Ústavního soudu.

Závěr

Zavedení revizního principu do úpravy dovolání mj. znamená, že Nejvyšší soud je již čistě právní instancí, oprávněnou k přezkoumání rozhodnutí **pouze po právní stránce**, a to na základě skutkových zjištění a skutkových závěrů odvolacího soudu, které dovolací soud není oprávněn

přezkoumávat, natož je pak modifikovat. **Vydat změnový rozsudek může Nejvyšší soud pouze tehdy**, pokud tím nezasahuje do nalézací (skutkové) pravomoci nižších soudů a pokud by s ohledem na závaznost právního názoru dovolacího soudu bylo po zrušení odvolacího rozhodnutí zřejmé, že věc bude v dalším řízení rozhodnuta stejně, jako v rozhodnutí změnovém.

Výše náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení blízké osoby je stanovována úvahou soudu podle § 136 OSŘ, která **je posuzováním skutkovým**, nikoliv právním. Nejvyšší soud (jako právní, a nikoliv skutková instance) proto není oprávněn konkrétní výši náhrad přezkoumávat, tím méně ji pak svým rozhodnutím přímo měnit. Jeho pravomoc je omezena pouze na právní otázku posouzení případné zjevné nepřiměřenosti úvah odvolacího soudu, což ovšem může vést pouze k potvrzujícímu či zrušujícímu rozhodnutí, nikoliv k rozhodnutí změnovému. Možnost stanovování konkrétní výše náhrad nemajetkové újmy je tak **otevřena pouze prvoinstančním a odvolacím soudům**, nikoliv soudu Nejvyššímu – tomu v tomto ohledu přísluší (podobně jako Ústavnímu soudu) toliko **kasační kontrola proporcionality těchto náhrad**, a to nejen náhrad příliš vysokých, ale i náhrad příliš nízkých.

MUDr. Mgr. Daniel Mališ, LL.M.,
advokát

Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350
Fax: +420 296 368 351
e-mail: law.office@mn-legal.eu

---

[1] Svoboda, K., Smolík, P. a kol.: Občanský soudní řád. 1.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 775.
[2] Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I, II. 1.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 940.
[3] K omezenosti dovolacího přezkumu výkladu relativně neurčitých právních norem toliko na otázky zjevné nepřiměřenosti úvah odvolacího soudu viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 25 Cdo 1431/2015 ze dne 2. 6. 2015 (ve vztahu k mimořádnému zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění) nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 30 Cdo 464/2016 ze dne 20. 7. 2016 (ve vztahu k náhradě nemajetkové újmy).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Předběžné opatření jako nástroj ochrany vlastníka nemovitosti
- Povolení kamerového systému s identifikací osob na letišti
- Environmentální tvrzení společností v hledáčku EU: Jak se vyhnout greenwashingu a obstát v nové regulaci?
- Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích (1. díl)
- Rozvod? Už k němu nemusíte. Shrnutí podmínek, za jakých nebudete u soudu vyslýcháni, dokonce ani nebude nutná Vaše osobní účast
- Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?
- Byznys a paragrafy, díl 26.: Smírčí řízení jako alternativní nástroj řešení sporů mezi podnikateli
- Pozemkové úpravy aneb „malé“ vyvlastnění
- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů
- Péče rodičů po novele od 1.1.2026